

Enformasyon Toplumu Yaklaşımı ve İnternet: Dil Öğreten Web Sayfaları Üzerinde Bir İnceleme

Serdar Öztürk

Özet

Enformasyon toplumu kuramcıları, bilginin yeni iletişim teknolojileri sayesinde serbestçe dolaştığını savunmaktadırlar. Buna karşın, çeşitli ekollerden olan eleştirel kuramcılar, bilginin enformasyon toplumu kuramcılarındın savunduğu gibi yeni iletişim teknolojileri vasıtasıyla serbestçe dolaşımının mümkün olmayacağını; herşeyden önce teknolojinin doğasının ve teknolojiyi kullananların amaçlarının buna engel olacağına inanmaktadırlar. Bu iki karşıt görüş, bu araştırmada internette yabancı dil öğretme amacıyla hazırlanan siteler üzerinde yapılan gözlemle değerlendirilmektedir. Araştırmada, yabancı dil öğretimi amacıyla hazırlanan web sitelerinin ne oranda ücretli oldukları, kullanıcıları ücretli bölümlere yönlendirmek için hangi stratejileri uyguladıkları bulunmaya çalışılmaktadır. Elde edilen bulguların, internetin eğitim amaçlı kullanımın şu andaki durumunu belirlemede yarar sağlayacağına ve web sitelere daha farklı alanlarda bakmak isteyen araştırmacılara yol göstereceğine inanılmaktadır.

Information Society and Internet: A Research About Web Sites Aiming to Teach Foreign Languages

Abstract

Information society theorists claim that the information circulates freely due to new communication technologies. On the contrary, some critics believe that these claims can't be realized because of the nature of the technology and the aims of those using it. The latter view claims that it is not possible to stream the information freely on the internet. First of all the nature of the technology and the aims of those using it, are big obstacles. In this research, these opposite views are assessed by observing the web sites which have been prepared with the aim of teaching a foreign language. It is attempted to find the proportion of web sites aiming to teach foreign language and that which strategies these web sites apply to guide the internet users. It is argued that the findings of this research might help to determine the situation of internet today, on foreign language education and help those who want to observe the web sites on different fields.

Enformasyon Toplumu Yaklaşımı ve İnternet: Dil Öğreten Web Sayfaları Üzerinde Bir İnceleme

1. Enformasyon Toplumu Düşünürlerinin Yeni İletişim Teknolojilerine Bakışları

Enformasyon Toplumu kavramının ilk olarak Japon Joneji Masuda tarafından kullanıldığı kabul edilmektedir. Masuda, sanayi toplumunun özelliklerine karşı enformasyon toplumunun özelliklerini saymakta ve bu çabasını *computer* ile *utopia* sözcüklerini biraraya getirerek *computopia* olarak adlandırmaktadır. Masuda, enformasyon toplumunun özelliklerini çeşitli yönlerden tanımlamaktadır. Buna göre, enformasyon toplumunda, herkes kendi geleceğini, hedef-kökenli bir eylemle oluşturabilecektir. Fikirlerin ve amaçların paylaşılmasına gönüllü olarak dünyanın her yerinden topluluklar katılacağı için bu toplum, küresel olacaktır. Gelecekteki enformasyon toplumu; iktidarın aşıldığı, merkezde gönüllü toplulukların bulunduğu sınıfsız bir toplum olacaktır (aktaran Geray, 1998: 1416-1417).

McLuhan ise enformasyon toplumuyla ilgili yazında bulunan çerçeveyi 1963'te oluşturmuştur. Bunların arasında, iletişim çağının küresel olacağı, enformasyonun insanlar ve ülkeler arasında eşitlik sağlayacağı, merkezîyetçiliğin yerini alacak olan yerinden yönetim yoluyla demokratikleştirici olacağı ve karşılıklı bağımlılığın uluslararası anlayış ve huzuru getireceği beklentileri bulunmaktadır (aktaran Geray, 1995: 34).

McLuhan ve Masuda'nın enformasyon toplumu tanımlamaları, enformasyon toplumunun çıkış noktalarını

oluşturmaktadır. Bu unsurlardan birisi, enformasyonun, dokunulabilir mallarla karşılaştırıldığında, tüketildiği zaman eksilmeyen bir kaynak olmasıdır. Bu nedenle enformasyona ulaşım kolay ve serbest olacaktır. İkinci unsur, enformasyon toplumunun her iki yazarda da eşitlikçi bir toplum yapısı olarak kurgulanmasıdır. McLuhan, ilkel toplumlardaki besin toplama geleneğine ve "altın çağa" gönderme yaparken; Masuda sınıfsız topluma gönderme yapmaktadır. Bu iki yazarın belirledikleri üçüncü unsur, yeni iletişim teknolojilerinin merkezileşme yerine yerelleşme ve katılımçılığı öne çıkarmalarıdır (aktaran Geray, 1998: 1417).

Gerçekte, enformasyon toplumu düşünürleri, iletişim teknolojilerinin gelişiminin uygarlığın yayılmasının sembolü olarak görmüşlerdir. 1950 ve 1960'larda, bu belirleyicilik "modernleşme" kuramlarına uzatılmıştır. İletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasıyla birlikte iletişim teknolojilerinin belirleyiciliği görüşü dünyayı global köy, daha sonra da global kent olarak görmüştür. 1990'larda ise bu anlayış, "sürdürülebilir kalkınma" biçiminde devam etmektedir. H. A. Innis ve Marshall McLuhan iletişim teknolojisi tarihini uygarlık tarihinin merkezi olarak alırlar. Onlara göre uygarlık tarihini yapan ve değiştiren iletişim teknolojisi'dir. Innis ve McLuhan askeri, sınai ve idari teknolojilerin olduğunu, fakat bunların topluma etkisinin iletişim teknolojisinin etkisine eşit olmadığını belirtmişlerdir.

Bu aydınlara göre, iletişim teknolojisi bütün teknolojilerin merkezidir (aktaran Alemdar ve Erdoğan, 1998: 145).

Teknolojinin kendi başına özerk olduğu yönündeki fikir modernist düşüncede merkezidir. Teknolojik belirleyicilik, teknolojik ilerlemeler ve sosyal süreç arasında düz ve rastlantısal bir ilişki öngörmektedir. Teknolojinin kendisinin nötr, kültürel ve ideolojik içerikten bağımsız olduğu farzedilir. Dolayısıyla bu betimleme, bizlere toplum ve teknoloji arasında pasif bir ilişki olduğunu anlatmaktadır (Van Loon ve Sardar, 1997: 100). Sözgelimi McLuhan'a göre teknoloji bağımsız bir ajandır, insanlar ise pasif etkilenenlerdir. Durum bu olunca, teknolojinin niçin üretildiği, teknolojiyi kimin ürettiği ve teknolojiye kimin kontrol ettiği gibi konular önemsiz konulardır. Çünkü, McLuhan'a göre teknoloji safıdır. (Alemdar ve Erdoğan, 1998: 152).

McLuhan'ın düşüncesine göre, dünya iletişim ağının elektrik çağına damgasını vurmasıyla birlikte "Batılılaşma" duracak; insanlığın uyum içinde yaşayacağı "altın çağ" gelecektir. Yeni iletişim teknolojilerinin egemen olacağı "Elektrik Çağı"nda bilme süreci kolektif olarak tüm insanlığa ulaşacaktır. İnsanın bütün işi ise, gönenci yaratacak olan enformasyon hareketliliği sonucu öğrenmek ve bilmek olacaktır. McLuhan, iletişim ve enformasyon çağında, besinlerin herkesçe toplanabildiği ilkel toplumlardaki eşitliğe benzer bir şekilde eşitliğin varolacağını ileri sürmektedir. (aktaran, Geray, 1994: 78).

Alvin Toffler, McLuhan'ın kullandığı elektronik çağı, elektrik çağı, enformasyon çağı gibi kavramları yetersiz bularak, Üçüncü Dalga kavramını kullanmaktadır. Toffler, günümüzde pazar genişlemesinin sınırlarına gelindiğini, en fakir ülkelerdeki çiftçilerin bile pazarla ve para sistemiyle bütünleştiğini belirterek, artık pazar genişlemesinin geriye bir tek yolu kaldığını, bu yolun ise mallar ve hizmetleri farklılaştırarak genişletmek olduğunu söylemektedir. Bu noktada yeni iletişim teknolojileri sayesinde, gelişmekte olan

ülkelerin kültürel enerjileri ortaya çıkarılacaktır. Çünkü, birinci dalga uygarlığı boyunca posta gibi en önemli iletişim kanalları sadece zenginler ve iktidarda olanlar için idi. Sıradan insanların bu araçlara ulaşması mümkün değildi. İkinci dalga uygarlığında ise, kitlesel fabrika üretimi sonucunda daha önceki kanalların taşımayacağı düzeyde enformasyon değişiminin zorunluluğu zenginlerin ve iktidardakilerin bu egemenliğini kırmıştır. Üçüncü dalga uygarlığının sunduğu gelişme olanaklarından yararlanabilmek için yeni iletişim teknolojileri bir önkoşul sayılmalıdır (aktaran Geray, 1994: 79-82).

Diğer enformasyon toplumu düşünürlerine göre ise yeni iletişim teknolojileri Kuzey ve Güney ülkeleri arasındaki sanayi ve bilgi uçurumunu azaltacak ve süreç içinde, global enformasyon toplumunda bu fark ortadan kalkacaktır. Bu inanç, enformasyonun gelişmekte olan ülkeler açısından daha eşit bir dünya toplumu yaratabileceği şeklindedir (Geray, 1994: 82-83).

2. Enformasyon Toplumu Paradigmasına Yönelik Eleştiriler

Enformasyon toplumu görüşünü savunanların, enformasyon sayesinde eşitlikçi bir dünya kurulacağı yönündeki tezleri çeşitli yönlerden eleştirilere uğramıştır. Konuya, emperyalizm noktasından bakanlar Boyd-Barrett, Schiller, Garnham, Smythe ve Mattelard gibi düşünürler olmuştur. Boyd-Barrett, 1970'lerdeki haber akışındaki tek yönlülüğün 1990'larda da devam ettiğini ve uluslararası yapının değişmediğini söyleyerek medya emperyalizminin, iki önemli uluslararası medya faaliyetini anlattığını belirtmiştir. Bunlardan birincisi, Amerika'dan diğer ülkelere doğru olan uluslararası tek yönlü bir medya akışı ve egemenliğidir. Buna göre sözgelimi Asya ülkelerinden, Amerika'ya yok denecek kadar az bir akış söz konusudur. İkinci medya faaliyeti ise,

Amerika, İngiltere, Fransa ve Almanya gibi uluslararası medya nüfusuna birkaç ülkenin sahip olmasıdır. Schiller, Mattelard, Smythe ve Garnham gibi aydınlar ise çok uluslu firmaların denetimi, özelleştirme, enformasyonun mallaştırılması, kültür ve egemenlik gibi konulara eğilmiştir. Bu aydınlardan, Mattelard, kültürel üretimde ekonomik ve teknik saptayıcıların Kuzey (gelişmiş kapitalist ülkeler) ve Güney (az gelişmiş ülkeler) arasında sahip olduğu önemi belirtmektedir (aktaran Alemdar ve Erdoğan, 1998: 316-320).

İnsanoğlunun makinelere karşı gösterdiği ilginin kökeninde gerçekte kendi güvencesini ve servetini artırma güdüsünün yattığı savunulmaktadır. Bu bağlamda düşünüldüğünde ise teknolojinin sadece ekonomik ve askeri anlamda bir iktidar kaynağı değil; aynı zamanda kültürel etkinlikler yaratma aracı olduğu belirtilmektedir. Bu fikre göre, iletişim teknolojisi gelişmiş ülkelerce, baştan beri sömürge amaçların simgesi olmakta, bu teknoloji gelişmekte olan ülkelerde denetim mekanizması olarak kullanılmaktadır (Abadan-Unat, 1974/1976: 425-426).

Her şeyden önce günümüzde enformasyonun dağılımı üzerinde bir dengesizlik mevcuttur. Enformasyon aktarımı gelişmiş ülkelere doğru olmaktadır. Bu tek yönlü akış, nitelik ve nicelik yönünden gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere doğru olmakta buna da dengesiz iletişim denmektedir. Dolayısıyla ekonomik ve teknolojik bakımdan varolan dengesizlik, bilginin serbestçe dünya üzerinde dolaşmasına engel olmaktadır (Tokgöz, 1994: 85). Enformasyon aktarımının gelişmiş ülkelere doğru gelişmekte olan ülkelere akması, dünya ticaretinin gittikçe gelişmiş ülkeler lehine bozulmasıyla ilgilidir. Şöyle ki, 1980'li yılların başından itibaren ticarete konu olan tüm mal ve hizmetlerde dünyadaki ticaret hacminde %6 dolayında reel artış görülmüştür. Hizmetler de ise %7,8'lik bir reel büyüme oranı ile mal ticaretine (%5,3) kıyasla yüzde elli oranında daha hızlı yükselmiş ve 1981 yılında hizmet sektörünün dünya ticareti

içindeki payı %17 iken bugün dünya ticaretinin dörtte birini aşmıştır. Hizmet sektörünün dünya ticaretinde önem kazanması ise, özellikle iletişim ve bilgisayar teknolojisindeki gelişmelerden kaynaklanmaktadır (Setzer, 1997: 15, 19).

Enformasyon toplumu anlayışına yönelik eleştirilerden bir diğeri, teknolojinin doğası ve işleyişi noktalarında toplanmaktadır. Buna göre, teknolojinin enformasyon toplumu teorisyenlerinin iddia ettikleri gibi saf olmadığı, teknolojinin egemenlik ilişkileri içerisinde ele alınması gerektiğidir. Bu anlayışa göre, iletişim ve enformasyon teknolojileri günümüzde eşitlikçi ve katılımcı bir anlayıştan ziyade baskı yönünde çalışmaktadır. Buna "telebaskıcılık" adı verilmektedir. Teknoloji, kendi başına rasyonel bir kavram değildir. Teknoloji, toplum içindeki egemenlik ilişkileri yoluyla istenilen amaçlara, buna uygun araçlara ve doğabilecek sonuçlara ilişkin hesaplamalar sonucu kullanılan bir rasyonelitedir. Teknolojinin işleyişi tarih boyunca ve günümüzde kendi yasası içinde değil bugünkü ekonomik yapılarda işlev görmesi sonucudur. Bu işleyiş sonucu teknolojinin kendisi üzerine vurgu yapılırken, teknolojinin çıkış noktası olarak toplumsal ihtiyaç vurgulanmamaktadır (Geray, 1994: 104, 109). Dolayısıyla enformasyon teorisyenleri yeni iletişim teknolojilerinin ortaya çıkışındaki kapitalist ilişkileri gözardı etmektedirler.

Tarihsel açıdan da bakıldığında, teknolojinin saf olmadığına yönelik çeşitli bulgular vardır. Buna rağmen sözcümlü, sömürgeciliği perçinlemek için döşenen demiryolu rayları uygarlık sembolü olarak sunulmuştur (Alemdar ve Erdoğan, 1998: 145). Gerçekte ise, demiryolları ile enformasyonun dünya tarihinde yaptıkları arasında bazı benzerlikler vardır. Demiryolları, endüstri devrimine öncü güç olurken, aynı zamanda endüstri toplumunun 19. ve 20. yüzyıllardaki biçimlerini betimlemiştir. Bu yolları yapmak için büyük miktarda sermayeye gereksinim duyulması, sermayedar olanların buraya el atmalarını; sonuçta ise büyük

kazançlar elde etmelerini sağlamıştır. Demiryolu, endüstri devrimine önce destek sağlamış, daha sonra ise endüstri devrimi sürecini ileriye götürmüştür. Benzer bir şekilde enformasyon ağlarının, enformasyon devrimiyle ilgili olarak aynı etkiyi yaptıkları görülmektedir. Demir-çelik ve buhar teknolojisindeki gelişmeler, demiryolunu mümkün kılarken; fiber optik kablolar, veri sıkıştırma, mikro-elektronik ve yazılım uygulamaları ise enformasyon ağlarının doğmasını sağlamıştır. Daha yakın bir benzerlik, sahiplik konusundadır. Tarihsel açıdan bakıldığında, Kuzey Amerika'da demiryolu sahipliği modeli, kazancın esas olduğu özel girişim modeliydi. Enformasyon ağları da kârı esas alan bir özel girişim modelidir. Demiryollarındaki "soyguncu baronlar", günümüzde Bill Gates, Robert Murdock ve Tom Malone gibi kişilerde karşımıza çıkmaktadır. Bu kişiler, kar için enformasyonu kuşatacak bir çaba içinde elektronik hakları tek elde toplamaktadırlar. Gerçekte enformasyon ağlarının tüketiciler için büyük yararlar sağlayacak bir sistem olarak sunulmasına rağmen, asıl kazancı sağlayanlar dünya ticaretindeki büyük şirketler ve endüstrilerdir (Schuler, 1998). Enformasyon ağları sayesinde şirketler artık özel kulüpler biçimine dönüşmüştür (Mulgan, 1991: 244-245). Bu sanal şirketler, dünyayı gittikçe sanal olarak küçültürken, yapılar ve ilişkiler daha yoğun ve karmaşık hale gelmektedir. Sanal şirketler, yeni enformasyon teknolojileri sayesinde yaptıkları hizmetlerden, 1996 itibarıyla ekonomik katma değerinin üçte ikisinden fazlasını oluşturan hizmetler sektörünün en önemli payını elde etmişlerdir (Setzer, 1997: 24-26). Dolayısıyla aslında enformasyon teknolojileri sayesinde gerçekleşen olay, finansman sermayesinin sınırları aşan ve kendisine maksimum karı getirecek şekilde hareket özgürlüğüne kavuşmasıdır (Şaylan, 1997: 45). İletişim teknolojilerinin gelişmesiyle paranın-sermayenin dolaşımındaki hız ve miktar artmıştır. Para-sermaye, dünyanın her üçüncü köşesine anında gidip kâr elde edebilmektedir. Hızlanan bu para ticareti ise, kapitalizmin dönüşümü anlamına gelmektedir (Kepenek, 1997: 51-52).

Yeni enformasyon teknolojilerinin yerleştirilmesinde güçlü, büyük ve zengin enformasyona sahip kuruluş ve devletlerin hevesi boşuna değildir. 1970'lerin ikinci yarısından itibaren, kapitalist ideolojinin kendini yeniden üretme çabası içinde olduğu görülmektedir. II. Dünya Savaşı sonrasında 1980'lerin sonuna kadar, ileri teknoloji üreten firmalarla, büyük ithalatçı sermaye dış ticarete serbestliğin savunucuları olmuşlardı. 1980'lerde ise ABD'de artan dış ticaret açıkları, pek çok sektörün korumacılık isteklerinin hükümetlerce haklı görülmesine neden olmuştur. Ancak bu noktada serbest ticareti savunan yeni bir güç olan hizmetler sektörü sahneye çıkmıştır. Hizmetler sektörü, ön-küreselleşme döneminin itici güçlerinden birisidir. Bunun kanıtları, konuyla ilgili yabancı sermaye yatırımlarında bulunabilir. 1980 yılında 370 milyar dolar olan sektör, 1990'lara gelindiğinde 900 milyar dolara çıkmıştır. Tarihsel olarak ise iletişim ağlarını ilk kullananlar önce ordu olmuş, orduyu sivil bürokrasi ve çok uluslu firmalar izlemiştir. Petrol firmalarından bankalara kadar, çokuluslu şirketlerin farklı ülkelerdeki işlerinin yürütmesi için iletişim ağları vazgeçilmez önemdedir. Üretici sermayenin uluslararasılaştığı dönemde, iletişimin işlevleri artmıştır. Çok uluslu firmaların belirlediği bu dönemde, hammadde pazarlarına ulaşılması, üretimin planlanması, kalite kontrolü, personel kayıtlarının tutulması ve değişimi, vergi ve yasal düzenlemeler, ana şirketin bulunduğu ülkeye para transferi ve yatırım kararlarının verilmesi, etkin ve hızlı işleyen iletişim ağlarını gerekli kılmaktaydı. (Geray, 1995: 38-39, 41).

İnternetin gelişmiş ülkelere ticari bir medya olarak anlaşıldığına dair bir çok kanıt vardır. Sözgelimi, Mayıs 1998'de yapılan bir konferansta Clinton hükümetinin önde gelen internet politikacılarından Ira Magaziner, bu aracın ekonomik olduğunu söylemiştir. Konferansın konusu "Demokrasi ve Elektronik Medya" olmasına rağmen, sunumunda tek kelime "demokrasi" sözcüğü geçmemiştir (Schuler, 1998). Çünkü ABD Federal Hükümeti veri bankalarını, kırtasiyeciliği ve bürokratik işlemleri azaltmak

adına özelleştirdikten sonra enformasyonun çoğunu bilgisayar teknolojisine sahip olan ve online ortamı sayesinde veri bankalarına ulaşan kullanıcılara sunmuştur. Ticarileşme trendi hızını artırarak devam ettirmektedir (Mosco, 1996: 224-225). Gelişmiş ülke hükümetlerinin ve özel şirketlerin internet ortamındaki yayınları aracılığıyla asıl amaçlarının, demokratik sürece katkıda bulunmaktan ziyade tasarruf yapma kaygısı olduğu da gözlenmektedir (Ross, 2000: 18).

İnternet, günümüzde gittikçe ticari bir amaçlı bir hal almaya başlamıştır. Birkaç yıl önce, internette % 2 oranında ticari web sitesi varken, günümüzde bu oran % 90'ı aşmıştır (Schuler, 1998). Ticari amaçlı web siteleri, çeşitli hizmetler ve malları pazarlamaya çalışırken, bir başka soru daha gündeme gelmektedir. Bu da, bilgisayara sahip olmayanların durumlarının ne olacağıdır. Dolayısıyla daha önce bireyler arasında varolan bilgi derinliği, bu tür yayınlar sayesinde artmakta olup, bu da özgürlük ve haklar alanında bireyleri tehdit eder hale gelmektedir (Ross, 2000: 22).

Enformasyon toplumu paradigmasının tersine, enformasyonun bol olması, herkesin istediği bilgiye ulaşabilmesi anlamına gelmez. Enformasyon, yeni iletişim teknolojileri vasıtasıyla tıpkı diğer mal ve hizmetler gibi pazar kurallarına uygun olarak parayla satılmaktadır. Böylece, bir çok ülkede kamu hizmeti anlayışıyla yürütülen eğitim gibi hizmetler de yeni iletişim teknolojileriyle parayla satılabilen bir ürün haline dönüşmektedir.

İnceleme, internetin uluslararası boyutta kullanımının esas amacının, gelişmiş ülkelerin mal ve hizmetleri pazarlamak olduğunu, enformasyon toplumu düşünürlerinin iddialarının tersine, karşılıklı bağımlılıktan ziyade kontrol mekanizması yarattığını savunan eleştirel yaklaşımı benimsemektedir. Enformasyon toplumu paradigmasını savunanlar ise, karşılıklı bağımlılık savonusuyla kontrolü reddederler. Ayrıca, bu kavram altında uluslararasılaşmış sermayenin kurduğu ilişkileri gizlerler ya da görmezlikten gelirler. İncelemenin,

karşılıklı bağımlılığı savunan enformasyon toplumu paradigmasına karşı eleştirel yaklaşımı savunmasının en önemli nedenlerinden birisi, internetin dünya ölçeğinde yaygınlaşmasındaki esas amacın, bilgiyi evrensel ölçekte herkese ulaşılabilir hale getirmek değil; tersine paralı hale getirerek bilgiye sahip olanların, bilgiyi bu amaçla internette kullandıklarının düşünülmesidir.

İnternet ve Dil Öğretimi

1. Kavramsal ve İşlevsel Tanımlamalar

İnternetteki yabancı dil öğreten siteler üzerinde yapılan gözlemlerde çeşitli kavramlar işlevsel olarak tanımlanmıştır.

"Online Kurs Programı" kavramı, yabancı dil eğitiminde etkileşimin (interaktifliğin) kullanıldığı bir program olarak değerlendirilmiştir. Böylece, bu çalışmada, dilbilgisi, okuma ve yazma yeteneklerini geliştirmeye yönelik yabancı dil öğretimi programı online kurs programı kategorisinde değerlendirilmemekte; internet üzerinde multimedya teknolojisinin yabancı dil öğretimi amacıyla devreye sokulduğu kurs programı "online kurs programı" kategorisine alınmaktadır. Dolayısıyla bir yabancı dil öğretim programının online kurs olabilmesi için ses ve görüntü unsurlarından en az birisi bulunmalıdır.

Araştırmada incelenen web sitelerinin ücretli olup olmadığının belirlenmesinde çeşitli ölçütler kullanılmıştır. Herşeyden önce web sitenin ücretli olup olmaması, online kurs programını paralı sunup sunmaması esas alınmıştır. Sitede kurs programı veya kurs programı olmayan çeşitli kitapların veya CD'lerin pazarlanmasının sitenin paralı olup olmaması üzerinde bir etkisi yoktur. Sitenin, kitap ve CD yayınları hariç diğer tüm bölümleri yabancı dil öğretimine yönelik olarak ücretsiz biçimde tasarlanmışsa bu siteye "tamamen ücretsiz" denilmiştir. Belirli aralıklarla e-mail yoluyla dil öğretimine katkıda bulunan, bedava üyelik yoluyla ücretsiz bazı

hizmetlere ulaşılabilen (çeşitli deneme sınavları, seviye tespit sınavları gibi...); ancak online kurs programının (ses, görüntü gibi olanakların kullanıldığı, interaktif kurs) ücretli olduğu siteler "tanıtım dersleri ücretsiz" biçiminde sınıflandırılmıştır. Online kurs programının ücretsiz olduğu veya sitede online kurs programı olmamasına rağmen tüm hizmetlerin ücretsiz olduğu siteler, "tamamen ücretsiz" biçiminde işlevsel olarak tanımlanmıştır.

Ücretin sayısal ifadesinde ise dolar temel alınmıştır. Dolar dışında sitede ilan edilen para birimleri dolara (Amerikan doları) çevrilmiştir. Öğretimin bölümlü fiyatları, *Beginner* (Başlangıç), *Intermediate* (Orta) veya *Advanced* (İleri) seviye gibi toplanarak tek bir fiyat kategorisinde işlevsel olarak belirlenmiştir.

İncelemede, "Kursu Düzenleyen Ülke", web site üzerinde yabancı dil öğretimine yönelik siteyi hazırlayan şirketin bulunduğu ülkedir. Şirketin, değişik ülkelerde büroları olabilir; değerlendirmede esas olan siteyi hazırlayan şirketin esas olarak nerede konumlandığıdır.

"Demografik Bilgi", kullanıcının adını, soyadını, yaşını, ülkesini, *e-mail*'ini kapsayan bilgilerdir. Demografik bilgide esas olan, kullanıcının herhangi bir hizmetten yararlanmak istediğinde, bu bilgilerin verilmesinin şart koşulmasıdır. Demografik bilginin işlevsel tanımlamasında, sitenin *e-mail* isteyip istememesi ile *e-mail*'den başka bilgiler isteyip istememesi ayrı kategorilerde değerlendirilmiştir.

2. Varsayımlar

Günümüzde gelişmiş ülkelerin *superhighway* olarak adlandırdığı bu olguya çok büyük önem verdiklerini anlamak gerekmektedir. Enformasyon alt yapısı alanındaki gelişmelere gelişmiş ülkeler büyük paralar harcamaktadırlar. Yine, aynı harcamaları geliştirmekte olan ülkelerin de yapmalarını istemektedirler. Geliştirmekte olan ülkeler, dünyanın tıpkı araç otoyolları gibi enformasyon otoyolları ile birbirine

bağlanmasını niçin önemle ve ısrarla istemektedirler? Bu soru bağlamında, yabancı dil öğretimine ilişkin aşağıdaki yargılara ulaşılmaktadır.

İnternetin sınır tanımaz özelliği sayesinde, bilgisayar ve gerekli teknik donanım ile erişim ağına sahip olan her bireye ulaşması, online ortamda yabancı dil öğretimini akla getirmektedir. Ancak, online ortamında yabancı dil öğretiminin teknik özellikler açısından karmaşıklığı ve dünya üzerinde ülkelerin gelişmişlik düzeyine paralel olarak bazı dillerin egemenliği, hazırlanan web sitelerin daha çok Amerika ve Kıta Avrupası ülkelerin baskın olması sonucunu doğurmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde, meslekte ilerleyip, kariyer sahibi olmada özellikle gelişmiş ülke dilini bilmek önemli bir basamak olduğundan, gelişmiş ülkeler yabancı dil eğitim amaçlı bol miktarda ticari web sitesi hazırlayacaktır. Gelişmiş birkaç ülke tarafından internette yabancı dil öğretimine yönelik hazırlanan sayfalar, çoğunlukla bilgiyi tek taraflı, kâr amaçlı olarak kullanmakta ve kullanıcı birey üzerinde kontrole yönelik stratejiler uygulamaktadırlar. Bu bilgiler ışığında hazırlanan varsayımlar şunlardır:

Varsayım 1: İnternette yabancı dil öğretimine yönelik web sayfaları hazırlayanlar, daha çok gelişmiş ülkelerdir.

Varsayım 2: Hazırlanan web siteleri ve gönderilen *e-mail*ler daha çok, paralı kurs programını tanıttıkları içerikle doludur.

Varsayım 3: Yabancı dil öğretimine yönelik web sitelerinde, kullanıcı bireyin *e-mail* adresi ile kullanıcı bireyi tanımaya yönelik çeşitli demografik bilgiler istenmektedir.

Varsayım 4: Dil öğretimine yönelik kurs programlarında yoğun olarak İngilizce öğretilmektedir.

İnceleme, 13 Ocak-15 Nisan 2001 tarihleri arasında yapılmıştır. İncelemede internette dil öğretim hizmeti ve eğitim amaçlı bilgilendirme hizmeti sunduğunu belirten kuruluşların web siteleri ile eğer gönderiyorlarsa elektronik posta üzerinde

gözlem yapılmıştır. Sitelerin belirlenmesinde, internette kullanılan en büyük ve yaygın arama motorlarından birisi olması nedeniyle, Alta-Vista arama motoru kullanılmıştır. Bu programda, *education* bölümüne girilip, online ortamda yabancı dil öğretim başlığı altındaki şirketlere bakılmış, toplam 4 sayfadan oluşan listede 40 site olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle, örneklem alınmasına gerek duyulmamış, tüm siteler araştırma kapsamına alınmıştır.

Bu sitelerde içerik çözümlemesinden ziyade oluşturulan çeşitli kategorilere göre siteler üzerinde gözlem yapılmıştır. Oluşturulan kategoriler şunlardır: a) Online ortamındaki yabancı dil öğretim yapan sitenin adı, b) Hangi dilde eğitim verdikleri, c) Hangi ülke veya ülkelerce hizmetin düzenlediği, d) Eğitim hizmetinin ücretli mi, ücretsiz mi olduğu, e) Ücretin miktarı, f) Web sitesinin kullanıcıdan *e-mail* adresini isteyip istemediği, istiyorsa ne amaçla istediği g) Kullanıcıdan *e-mail*'den başka sosyo-demografik bilgiler isteyip istemediği, ne amaçla istediği. Bu kategoriler altında elde edilen bulgular, kuramsal çerçeveye göre değerlendirilmiştir.

İncelemede, yabancı dil sitelerinin 40 adet olduğu görülüp hepsinde inceleme yapılmaya amaçlanmıştır. Ancak, Alta-Vista arama motorunda toplam 40 site gözükmesine rağmen, bazı sitelerin farklı isimlerle arama motoru sayfasında bulunduğu görüldüğünden, toplam 28 web site üzerinde inceleme yapılmıştır. Kullanıcının yabancı dil seviyesini belirlemek amacıyla bazı siteler, yabancı dil seviye tespit sınavları düzenlemiştir. Bu sınavlara girilmiştir. Kullanıcıdan istenen bilgiler (*e-mail*, ad-soyad, ülke gibi...) verilmiş, verilen bilgilere göre siteyi hazırlayan kuruluşun gönderdiği *e-mail*'ler değerlendirilmiştir. Bazı web sitelerin karışık yapısı, araştırmada elde edilmek istenen bilgileri bulmaya engel oluşturduğundan, ilgili siteye *e-mail* gönderilerek, amaçlanan bilgilere ulaşılmaya çalışılmıştır. Diğer yandan, sitelerin parasız abonelik bölümlerine abone olunmuş, zaman zaman abonelik hizmetlerinin neler

olduğuna bakılmış; anlaşılmayan noktalar hakkında ilgili siteye *e-mail* gönderilmiştir.

Araştırmanın sınırlılıklarından en önemlilerinden birisi, bu konuda incelemeler bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Ancak, çalışmanın kuramsal çerçevesinin çizildiği enformasyon toplumu ile eleştirel yaklaşımların karşılaştırıldığı bölümlerde araştırmaya temel oluşturacak niceliksel ve niteliksel bulgular bulunmaktadır. Bu bulguların, araştırmanın bu sınırlılığını aşmada bir ölçüde yardımcı olacağına inanılmaktadır. Araştırmanın ikinci sınırlılığı, sadece Alta-Vista arama motorundaki yabancı dil eğitim amaçlı web sitelerine bakılıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, geniş bir temsiliin sağlanması için diğer arama motorlarındaki sitelere de bakılması gerektiği bilinmesine rağmen, zaman ve internete girişteki bazı sınırlılıklar bu kapsamdaki bir araştırma yapmaya engel olmuştur.

3- Bulgular

Varsayımların test edilmesine yönelik bulguların dökümüne geçilmeden önce genel bazı saptamalarda bulunmak yararlı olabilir. Bunlardan birincisi, sitelerin fiyatlandırma politikalarında çok bölümlü bir yapılandırmaya gitmeleri ve fiyatların bu bölümlendirmeler altında artmasıdır. Sözgelimi, sitenin ana sayfasında ücretini 14.95 ABD doları olarak duyuran Almanca ve Fransızca dil öğretiminin (www.fluency-today.com) sipariş bölümüne gelindiğinde görülen şey, Almanca ve Fransızca'nın 51'er bölüme ayrıldığı ve her bir bölümün 14.95 dolar olduğudur. Böylece her bir dilin öğreniminde harcanacak para 793 dolar olmaktadır.

İkinci bir saptama, sitelerin hemen hemen tamamında dil öğretimiyle ilgili çeşitli yayınları pazarlamak için ilanların olmasıdır. Bu yayınlar, genellikle o sitenin düzenlediği kursla ilgili yayınlardır. Site, ücretsiz olsa dahi, yayınların paralı satış ilanları görülmektedir. Yayınlar, kitap ve CD olarak görünmektedir.

Üçüncü olarak söylenebilecek şey ise, bir sitenin (www.fortunecity.com) Alta-Vista'nın online yabancı dil öğretim başlığı altında ilanı görülmesine rağmen, siteye girildiğinde dil öğretimiyle ilgili bir bölümün olmadığı görülmesidir. Bu site, çeşitli ana kategoriler içeren, dil öğretimiyle ilgisi olmayan bir sitedir. Yine de, üzerinde yoğun bir şekilde tarama yapılan bu site de değerlendirilmeye alınmıştır. Çünkü, araştırmacıların benzer bir araştırmada bu siteye girerek, sitedeki gelişmeleri (belki yabancı dil öğretimi ileri verebilir) izlemelerine olanak tanımak istenmiştir.

Genel olarak söylenebilecek en son şey, tüm sitelerin ana sayfalarının İngilizce hazırlandığına yönelik bir saptamadır. Dolayısıyla sözgelimi İspanyolca veya Almanca öğrenmek amacıyla siteye giren kişi İngilizce bilmiyorsa, Almanca veya İspanyolca logosunu sitede aramak zorunda kalacak, bulursa tıklayıp kurs programı hakkında bilgi alabilecektir.

Bu genel saptamalardan sonra araştırmamızın varsayımlarına yönelik tabloların dökümüne geçilebilir: Araştırmamızın birinci varsayımı, "internette yabancı dil öğretimine yönelik web sayfaları hazırlayanlar, daha çok gelişmiş ülkelerdir." biçiminde ifade edilmiştir. Bu varsayımaya yönelik bulgular, aşağıda Tablo-1'de görülmektedir.

Tablo 1- Siteyi Hazırlayan Ülke İsmi

Ülke İsmi	Sayı	Site Adları
ABD	16	.Edusainc, Privateacher, Globalenglish, Web.net, Fluency-today, Language.msn, Esl.to, Aelf, Textaus, Wordskills, Alpha-club.org, Surf2school, Peakenglish, Gofluent, Georgetown.edu, Umr.edu
İngiltere	4	.Edunet, Study, Englishjet, Learnplus
Fransa	3	.Frenchclub, Language-student, Fortunecity
İspanya	2	.Netlanguages, B2b-spanish
Kore	1	.Interedu.go.kr
Kanada ve ABD	1	.Surf2school
Almanya	1	.Goethe-verlag

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü üzere, siteleri hazırlayan kurumların buldukları ülkeler, varsayımımızda da belirtilen teknolojik ve ekonomik bakımdan gelişmiş ülkelerdir. Kıta Avrupasında ya da Amerika'da olmayan tek ülke Güney Kore'dir. Ancak bu site, Güney Kore Hükümeti tarafından hazırlanmıştır, dolayısıyla herhangi bir ticari kurumun sitenin hazırlanmasında katkısı yoktur. Bu durum, Güney Kore Hükümeti'nin kendi kültürünü tanıtmaya ve yayma politikasının bir parçası olabilir. Bu veriler ışığında araştırmamızın birinci varsayımımızın doğrulandığı görülmektedir.

Araştırmamızın ikinci varsayımımız ise, "hazırlanan web siteleri ve gönderilen e-mailler daha çok, paralı kurs programını tanıtmaya yönelik içerikle doludur" biçiminde formüle edilmiştir. Araştırmamızın varsayımımızı test etmek için sitelerin hemen hemen tamamında görülen bir unsuru öncelikle belirtmekte yarar olduğu düşünülmektedir. Gözlem yoluyla elde edilen bilgiler ışığında, sitelerin hemen hemen tamamının ücretli yayınların reklamlarına yüksek oranda yer verdiği söylenmelidir. Sözgelimi, satmak istediği CD veya kitabın bir resmi, altında içeriğinde neler olduğu ve fiyatı yazmaktadır. Varsayımımıza ilgili olarak ayrıca, "ücretsiz üyelik" olanakları veren sitelere üye olunmuş; bunlardan e-mail'ler gelmiş, e-mailler incelendiğinde, bazı sitelerin yabancı dil öğretimi içeren materyallerde geniş oranda, sitenin ücretli bölümüne yönlendirici uygulamalarının olduğu görülmüştür. Sözgelimi, www.net-languages.com'un gönderdiği e-mail'ler, internet yoluyla yabancı dil öğrenimin kolaylığı üzerine okuma parçaları ve bunlarla ilgili sorularla doludur. Yine, sözcük dağarcığını ve deyimsele ifadeleri genişletici yöndeki içeriklerin daha çok internetin kolaylığı, kredi kartıyla internette alışverişin emniyeti konusuna ilişkin örneklerle dolu olduğu görülmüştür. www.peakenglish.com ücretsiz hizmetlere yönelik gönderdiği e-mail'lerin tümünde, ücretli bölümün yararlarına yönelik reklamlar yapmıştır. www.globalenglish.com ise çeşitli bölümlere tıklamamızı istemekte, bu sayede çeşitli pratikler yapacağımızı

bildirmektedir. İlgili adrese tıklanıldığında ise, karşımıza sınırlı birkaç ders pratiği çıkmakta, bundan ötesinin ücretli programın yararlarını anlatan içerikle dolu olduğu görülmektedir. Bu örnekler dışında, günlük sözcük veya deyimler gönderen siteler, *e-mail*'de sadece kelimenin anlamını vermekte, altındaki web adrese tıklanıldığında daha geniş bilginin görüleceğini söylemektedir. Adrese tıklanıldığında karşımıza, kelimenin birkaç cümlede kullanışı ve site hakkında tanıtıcı bölümlerin yer aldığı diğer bölümler çıkmaktadır. Dolayısıyla, bu sayede kullanıcı, sürekli olarak ücretli bölümlere yönelik tanıtıcı bölümlerin yer aldığı sayfalara gitmektedir.

Varsayımın sınanması için, sitelerin sesli *chat* hizmetlerine de bakılmıştır. Yapılan gözlemler sonucunda, sadece www.globalenglish.com'un öğrencilere sesli *chat* olanağı sağladığı görülmüştür. Öğrencilere sesli *chat* olanağı sağlanan chat odaları ücretsiz olmasına rağmen, bu odalardaki konuşmaların, öğretmen katkısı olmaksızın gerçekleştiği görülmüştür. Bir öğretmen gözetiminde, sesli *chat* ortamının sağlandığı oda ise *Hosted Chat* adıyla ayrı bir bölümdedir. Şubat 2001 tarihi itibariyle ücretsiz olan bu odanın, Nisan ayından itibaren yapılan duyurularla Mayıs ayında ücretli hale getireceği duyurulmuştur. Öğretmen nezaretinde, bu odanın ücretsiz olduğu günlerde yapılan sesli *chat*lerde, öğretmene bu uygulamaya neden geçtikleri sorulmuş, öğretmen ise kendilerinin ticari bir iş yaptıklarını belirtmiştir. Mayıs 2001 tarihinden sonra site yöneticilerinin uygulamaya koyacaklarını söyledikleri strateji ise paralı hizmet programlarından yararlanan öğrencilere bu hizmetin ücretsiz sunulmasıdır. Üstelik aynı site, Mayıs ayından itibaren, daha önce internetin multimedya olanaklarını kullanarak verdiği ücretsiz dersleri kaldırmıştır. Ücretlendirmeye yönelik değişim politikası *e-mail* yoluyla İngilizce öğretiminde de görülmektedir. Sözgelimi www.englishpractice.com adlı site, daha önce 15 günde bir ücretsiz *e-mail* göndermesine rağmen, 13 Nisan itibariyle gönderilen *e-mail* de, bundan sonra bir miktar ücret isteyeceklerini duyurmuştur.

Varsayımın doğrulanmasında sitelerin ücretli olup olmaması da önemli olabilir. Böylece aşağıda Tablo-2 hazırlanmıştır.

Tablo 2- Web Sitelerinin Ücret Durumu

	Sayı	Site Adları
Tamamen Ücretli	2edusainc, aelf
Tanıtım Dersleri Ücretsiz	15	..edunet, privateacher, globalenglish, netlanguages, fluency-today, language-msn, b2b-spanish, esl.to, texthaus, wordskills, alpha-club, surf2school, peakenglish, gofluent, learnplus
Tamamen Ücretsiz	11	..study.com, eswleb.net, web.net, englishjet, intreedu.go.kr, frenchclub, goethe-verlag, fortunecity, georgetown, language-student, umr.edu

Burada bir noktaya dikkati çekmek gerekir. Bu da ücretsiz sitelerde de paralı yayınları (CD veya kitap gibi) tanıtacak reklamlarına çok sayıda yer verilmesidir. Tamamen ücretsiz sitelerde yabancı dil öğretimi uygulamalarından ziyade, siteyi tanıtıcı uygulamalar bulunmaktadır. Yabancı dil öğretimi bu sitelerde çok sınırlıdır. Yapılan uygulamalar, daha çok birkaç web sayfasında çeşitli gramer konuları, kelime bilgisi ve dilden dile çeviri içeren sınırlı çeşitde cümlelerle doludur. Ücretli veya ücretsiz sitelerin tümünde fiyatı 9 Dolardan daha düşük olan hiçbir yayın satılmamaktadır.

Yukarıdaki bulgulara göre; sitelerin büyük çoğunluğu, ücretsiz tanıtım hizmetleri yaparak, ücretli kurs programı düzenlemektedirler. Sitelerden on beşinin bu şekilde hazırlandığı görülmektedir. Geri kalan sitelerin büyük çoğunluğunda ise, kursla veya öğretmek istediği dille ilgili paralı yayınların yüksek oranda reklamları bulunmaktadır. İngilizce dil öğretimini parasız yaptığını belirten geri kalan on bir sitenin tümünde paralı yayınlara ait reklamlar bulunmaktadır.

Yirmi sekiz site içinde, internetin multimedya olanaklarını devreye sokarak ücretsiz yabancı dil dersi veren toplam iki site

vardır. Bunlardan birisi, Kore devletinin Kore dilini öğretmek amacıyla hazırladığı sitedir (interedu.go.kr). Diğer site Amerika'da hazırlanmış sitedir (www.eslweb.net). Bu site, bu hizmet karşılığında dört arkadaşımıza kendilerini tanıtıcı *e-mail* göndermemizi istemektedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere ücretsiz site olduğu görülen on bir site içerisinde multimedya olanakları ve kapsam bakımından gerçek anlamda ücretsiz iki site vardır. Bunun dışındaki dokuz site, gerçek bir dil öğretim sitesi niteliğinden yoksun görünmektedirler. Şöyle ki, konular son derece az verilmiş, basit (sayfa sayısı olarak az) sözcük ve gramer testleri sunulmuştur. Bir site, kullanıcıların bilgi değiş tokuşu esasında yaratılmış olup, siteyi hazırlayanın hiçbir katkısı olmaması nedeniyle ücretsizdir (www.study.com). Alta-Vista arama programının yabancı dil eğitimi bölümünde yer alan fortunecity.com adlı sitede yabancı dil öğretimiyle ilgili bir unsura rastlanmamıştır. Geriye kalan yedi site içinden bir site İspanyolca (www.umn.edu); bir site Japonca (georgetown.edu) öğretmektedir. İspanyolca ve Japonca bilinmediğinden bu sitelerin niteliği konusunda değerlendirmede bulunmak olanaksızdır; ancak yapılan gözlemlere göre, okuma ve yazımla ilgili konularda sayfa sayısı fazla değildir. Bir site ise çoklu dil öğretimiyle ilgilenmektedir (www.goethe-verlag.com). Sitenin ücretsiz olduğu belirtilmiştir. Ancak ücretsiz olan bu sitenin içeriğinin oldukça dar olduğu; sadece her dilden bazı temel bilgilerle ilgili konuşma ve sözcük çevirilerinin bulunduğu görülmüştür. İngilizce yazım dilini güzelleştirmek amacıyla bazı ipuçları ve örnek yazım uygulamaları sunan site ise www.web.net'tir. Bu sitenin toplam içeriği 7 sayfayı geçmemektedir.

Yukarıdaki bulgular ışığında incelemenin ikinci varsayımı da doğrulanmaktadır.

"Yabancı dil öğretimine yönelik web sitelerinde, kullanıcı bireyin *e-mail* adresi ile kullanıcı bireyi tanımaya yönelik çeşitli demografik bilgiler istenmektedir." şeklinde ifade edilen

üçüncü varsayımına yönelik bulgular, aşağıda Tablo-3'te görülmektedir.

Tablo 3: Kullanıcının *e-mail*'ini isteyen ve istemeyen sitelerin karşılaştırılması

	Sayı	Sitelerin Adları
E-mail isteyen siteler	21	edunet, privateacher, globalenglish, netlanguages, fluency-today, language-msn, esl.to, texthaus, wordskills, alpha-club, surf2school, penkenglish, golluent, learnplus, study.com, eslweb.net, englishjet, interedu.go.kr, georgetown, umn.edu, aelf
E-mail istemeyen siteler	7	edusainc, web.net, b2b-spanish, frenchclub, goethe-verlag, fortunecity, language-student
Kullanıcı bilgisi isteyen siteler	16	edunet, privateacher, globalenglish, netlanguages, fluency-today, esl.to, texthaus, wordskills, alpha-club, penkenglish, golluent, learnplus, eslweb.net, englishjet, interedu.go.kr, aelf
Kullanıcı bilgisi istemeyen siteler	12	edusainc, web.net, study.com, b2b-spanish, language-msn, surf2school, frenchclub, goethe-verlag, fortunecity, language-student, umn.edu, georgetown

Yukarıdaki bulgular incelendiğinde görülen en belirgin unsur, sitelerin kullanıcının *e-mail*ini, kullanıcıyı tanımaya yönelik demografik bilgileri öğrenme çabasından daha baskın bir şekilde istemesidir. Yapılan gözlemlere göre, kullanıcıyı siteye ilişkin çeşitli hizmetlerden haberdar etme gereğiyle alınan *e-mail*lere daha sonra, şirketlerce *e-mail*ler gönderilmesi yoluyla, kullanıcıyı tanımaya yönelik bilgiler istenmektedir.

Yabancı dil öğretimi konusunda hazırlanan sitelerin hemen hemen tamamı, tanıtım amaçlı çeşitli uygulamaları içeriğinde bulundurmaktadır. Bu uygulamalar içerisinde en çok kullanılanı, siteye giren kişinin yabancı dil seviyesini belirlemek amacıyla yaptığı deneme sınavıdır. Deneme sınavı ücretsizdir. Deneme sınavlarına girebilmek kullanıcıdan istediği *e-mail* yanında, bazı siteler kullanıcı bireyin çeşitli demografik özelliklerini de talep etmektedirler. Toplam dokuz site, deneme testi yapmak ve sonuçları görmek için kullanıcı bireyden bu çeşit bilgilerin verilmesini şart koşmaktadır. Diğer bir strateji, tanıtıcı derslerdir. Tanıtıcı derslerden yararlanmak isteyen kullanıcının yapması gereken, isim, ülke, şehir, yaş, cinsiyet gibi demografik bilgileri yazmak ve bir kullanıcı ismiyle şifre belirlemektir. Üçüncü bir strateji, sitenin bedava

hizmetlerinden yararlanılması için *e-mail* ve kullanıcının profilini çıkarmaya yönelik bilgilerin istenmesidir. Dolayısıyla, sitelerin ücretsiz olarak belirlediği çeşitli hizmetlerden (*e-mail* yoluyla haftalık veya aylık çeşitli kelimeler, deyimler ve okuma parçaları gönderilmesi; chat gruplarına girilmesi gibi) yararlanılması için bu bilgilerin verilmesi zorunludur.

Web sitelerinin uyguladıkları stratejilere daha yakından bakabilmek ve gönderdikleri *e-maillerin* içeriklerini görebilmek amacıyla, taranan web sitelerin istedikleri gerekli bilgiler verilerek, bu sayfalara üye olunmuştur. Yanıtlanan *e-maillere* bakıldığında ise, göze çarpan en belirgin unsur, *e-mailde* tıklamamızı istenen yerlere tıklanıldığında, birkaç sınırlı hizmetle karşılaşılması, tıklanılan web sitesinin daha çok, ücretli bölümün avantajlarını tanıttıkları içerikle dolu olmasıdır. Gönderilen *e-maillerde* içeriğin kapsamlı olmadığı görülmüştür. Sözelimi gofluent.com tarafından her hafta tarafıma gelen *e-maillerin* her birinde İngilizce de yoğun kullanılan iki kelimenin arasındaki ayrımlar 5-10 cümlelik örnekle anlatılmaktadır (*Below* ve *under* sözcükleri arasındaki ayrım gibi). Bu konuda en yoğun içerik, 15 günde bir tarafıma *e-maillerin* geldiği netlanguages.com tarafından yapılmış ve bu site, bu konuda bir istisna oluşturmuştur. Ancak, bu sitenin diğer bir ayrıcalığı başka bir noktada belirmektedir. Bu da, tarafıma bu site tarafından gönderilen *e-mail'ler* incelendiğinde; *e-maillerin* okuma parçalarından, sözcük egzersizlerine ve geribeslemenin istendiği konuya kadar ağırlıklı olarak, kullanıcıyı ücretli bölüme yönlendirmeye yönelik içeriklerle dolu olmasıdır. Anılan site, Türkiye'de İşbankası'nın servis sağlayıcısı İşnet'in de reklamını yaptığı bir site olup; İngilizce öğretim amaçlı üç butondan ilkinde tüm kullanıcılar (sadece tanıtım amaçlı); ikincisinden İşnet aboneleri (çeşitli okuma parçaları ve bunlarla ilgili sorular bulunmakta), üçüncü butondan ise aylık 36-40 ABD doları ödeyenler yararlanmaktadırlar.

Bu bulgular paralelinde, araştırmanın üçüncü varsayımı doğrulanmaktadır.

Dördüncü varsayım ise, "dil öğretimine yönelik kurs programlarında yoğun olarak İngilizce öğretilmektedir." biçiminde ifade edilmiştir. Varsayımın bulguları aşağıda tablo 4'te çıkarılmıştır.

Tablo 4- Yabancı Dil Sitelerinde Öğretilen Diller

Öğretilen Diller (Sitelere Göre)	Sayı
İngilizce	14
Fransızca	2
İspanyolca	2
İngilizce, Çince	1
Almanca, Fransızca	1
Fransızca, İspanyolca	1
Almanca, İtalyanca, Fransızca	1
Korece	1
İngilizce, Çince, Fransızca, İspanyolca	1
Fransızca, Almanca, İtalyanca, Japonca, İspanyolca	1
Almanca, Fransızca, İtalyanca, Çek dili, Endonazyaca dili, Portekizce, İspanyolca ..	1
Japonca	1
İspanyolca, Almanca	1

Yukarıdaki tabloda, yirmi sekiz sitenin on sekizinde İngilizce başka dillerle birlikte öğretilmekte; on dört sitede ise yalnızca İngilizce öğretilmektedir. Yalnız İspanyolca ve Fransızca öğreten ikişer site olmasına rağmen, toplam sekiz sitede Fransızca; toplam yedi sitede İspanyolca öğretilmektedir. Geriye kalan siteler içerisinde tek bir dili öğreten site sayısı ikidir. Bunlar Korecenin öğretildiği site ile Japoncanın öğretildiği sitedir. Japonca ayrıca çok dilli başka bir sitede öğretilen diller arasındadır. Böylece toplam iki sitede Japonca dil öğretimi bulunmaktadır. Bundan sonra çok dilli öğretim siteleriyle karşılaşmaktayız. Almanca beş sitede; İtalyanca üç sitede; Endonazyaca ve Çekçe ile Portekizce birer sitede öğretilen diller arasında bulunmaktadır.

Görüldüğü üzere, İngilizce, öğretilen diller içerisinde oldukça ağırlıklı bir konuma sahiptir. Öte yandan Endonazyaya dili, Çekçe gibi diller öğretilen diller arasında bulunmasına rağmen; Türkçe öğretilen diller arasında bulunmamaktadır. Böylece, araştırma kapsamındaki dördüncü varsayım da doğrulanmış bulunmaktadır.

4- Sonuç

İnterneti, yabancı dil öğretiminde cazip kılan unsur, internetin multimedya teknolojisini kullanarak, yabancı dili dinleme, konuşma gibi interaktif unsurları barındırması nedeniyle öğretme potansiyeline sahip olmasıdır. Hizmetin, siteler bir kere kurulduktan sonra fazla ek bir maliyet getirmemesi; yabancı dil öğretiminin, İngilizce gibi dünya üzerinde egemenliğini kurmuş gelişmiş ülkelerin dillerini kapsamaması vb. nedenlerle, ilk etapta dil öğretiminin düşük ücretli olacağını akla getirmektedir. Fiyatların düşük olması beklentisinin bir diğer nedeni, bu dillerin öğretiminin gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelere pazarlanıyor olmasıdır. Adı üzerinde bu ülkeler gelişme yolundadırlar veya az gelişmişlerdir; dolayısıyla bu ülkelerde ekonomik sorunlar bulunmaktadır.

Ancak bu konuda söylenenler, tıpkı enformasyon toplumu senaryoları gibi gerçeklerle örtüşmemektedir. Enformasyon toplumu kuramcıları, bilginin yeni iletişim teknolojileri ortamında serbestçe dağılacığı, herkesin istediği bilgiye rahatça ulaşacağı ve eşitsiz ilişkilerin yerini eşitlikçi ve katılımcı eşitliklerin alacağını söylemişlerdir. Bu yönden internet gibi yeni iletişim teknolojilerine umutla bakanlar, aslında internetin gerçekteki amacını ya anlayamamışlar ya da görmezlikten gelmişlerdir.

Yukarıdaki incelemede de görüldüğü üzere, yabancı dil öğretiminde internet ticari kıstaslarla işleyen bir ortamdır. Aslında bilginin bir değerinin olması görüşünü herkes paylaşabilir. Bu nedendir ki, insanlar okuma ihtiyaçlarını

karşılama için kitap veya cd gibi iletişim araçlarını satın alır. Ancak, burada eleştirilen nokta, enformasyon toplumu düşüncesini paylaşanların, bilgiye serbestçe erişim yönünden internete attıkları değerden kaynaklanmaktadır. Oysa internet, esasında, gelişmiş teknolojiye sahip ülkelerin tasarladıkları ticari kurallarla işleyen bir ortamdır. Bu amaçla yola çıkan bir yapılandırmanın ne gibi bir biçim alacağı da gözler önündedir: Gittikçe ticarileşmek.

Bu araştırmada da görüldüğü gibi, internette dil öğretiminin ticari bir etkinlik olarak anlaşılması, beraberinde önemli bir başka şeyi daha getirmektedir. Bu da, internette sunulan dil öğretim hizmetlerinin az da olsa ticari olmayan etkinliklerinden yararlanmak isteyen bireylerin sosyo-demografik verilerinin gelişmiş ülkelere elde edilmesidir. Çünkü araştırmada da görüldüğü üzere bireyin, ticari faaliyete konu olmayan, parasız hizmetlerden yararlanması için sosyo-demografik bilgileri vermesi zorunludur. Durum böyle olunca, gelişmiş ülkeler, elde ettikleri sosyo-demografik verileri başka ticari faaliyetlerinde kullanabilmektedir. Kullanıcılar üzerinde kurulan kontrol ve verilen hizmetlerin belli bir ekonomik yapı içinde gerçekleşmesi enformasyon kuramcılarının dediğinin tersine bilginin internette serbestçe dolaşmadığını, aslında ticari bir faaliyete konu olduğunu göstermektedir.

Kaynakça

- Abadan-Unat, Nermin (1974-76). "Tek Yönlü İletişime Karşı Görüşler ve Düşünceler". *A.Ü.B.Y.O Yıllık, 1974-1976*, 428-440.
- Alemdar, Korkmaz ve İrfan Erdoğan (1998). *Başlangıcından Günümüze İletişim Kuram ve Araştırmaları*. Ankara: MY Yayınları.
- Borin, Van Loon ve Ziauddin Sardar (1997). *Cultural Studies*. London: Penguin Books.
- Geray, Haluk (1994). *Yeni İletişim Teknolojileri*. Ankara: Kihçaslan.
- Geray, Haluk (1995). "Küreselleşme ve Masa Üstü Sömürgecilik". *Mürekkep* (Kış-Bahar): 33-48.
- Geray, Haluk (1998). "Enformasyon Toplumu ve Türkiye: Erişim Açısından Bir Değerlendirme". *Yeni Türkiye Dergisi* 4(20): 1415-1428.
- Kepenek, Yakup. (1997) "Ekonomik Küreselleşme: Küreselleşmenin Ekonomi ve Teknoloji üzerindeki Etkileri". *Küreselleşmenin Ekonomik ve Sinyal Boyutları Üzerine Tartışmalar*. A. Necati Koçak (der). içinde. Ankara: Kozan ofset. 51-55.

- Mosco, Vincent. (1996). *The Political Economy of Communication*. London: Sage Publications.
- Mulgan, G. J. (1991). *Communications and Control*. London: The Guildford Press.
- Ross, Gordon (2000). "Government on the Net: Revolutionizing Democracy?" *Critical Mass* 2(2): 12-24.
- Schuler, Doug (1998). <http://hoshi.cic.sfu.ca/~cm/issue5/irr-pt2.html>
- Setzer, Martin (1997). "Ekonomik Küreselleşme: Küreselleşmenin Ekonomi ve Teknoloji üzerindeki Etkileri". *Küreselleşmenin Ekonomik ve Siyasal Boyutları*. A. Necati Koçak (der). içinde. Ankara: Kozan ofset. 13-32.
- Şaylan, Gencay. (1997) "Ekonomik Küreselleşme: Küreselleşmenin Ekonomi ve Teknoloji üzerindeki Etkileri." *Küreselleşmenin Ekonomik ve Siyasal Boyutlar Üzerine Tartışmalar*. A. Necati Koçak (der). içinde. Ankara: Kozan ofset. 35-49.
- Tokgöz, Oya (1994). *Temel Gazetecilik*. Ankara: İmge.

Endüstriyel, Mülkiyet Haklarının Sosyo-Kültürel Temelleri

Özet

Bu çalışma, endüstriyel mülkiyet haklarının sosyo-kültürel temelleri üzerinde odaklanmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde endüstriyel mülkiyetin bir mülkiyet türü olarak ortaya çıkma tarzı ile endüstriyel mülkiyetin oluşumunu etkileyen sosyo-kültürel ve ekonomik koşullar incelenmektedir. Ayrıca, endüstriyel mülkiyet hakları ile kapitalist sanayileşme arasındaki ilişkiler irdelenmektedir. Son olarak, patentlerin ve markaların Venedik, İngiltere ve ABD'deki tarihsel gelişimi hakkında bilgi verilmektedir.

Mehmet Yüksel
*Ankara Üniversitesi,
İletişim Fakültesi*

The Socio-Cultural Bases of Industrial Property Rights

Abstract

This article focuses on the socio-cultural bases of industrial property rights. The way industrial property emerged as a kind of property in historical process and socio-cultural and economical conditions influencing the formation of industrial property are examined. Furthermore, relations between industrial property and capitalist industrialization are explored. Lastly, the study provided the historical development of patents and trademarks in Venice, Great Britain and the USA.